

Siva ekonomija

Vojnović, Helena

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:211615>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

HELENA VOJNOVIĆ

SIVA EKONOMIJA

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2020. godine

**VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić**

**Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje**

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

SIVA EKONOMIJA

**Mentor:
dr.sc. Josip Kereta, prof. v.š.**

**Naziv kolegija:
POREZNI SUSTAV EUROPSKE UNIJE**

**Studentica:
Helena Vojnović**

**JMBAG studenta:
0248014519**

SADRŽAJ

SAŽETAK	1
ABSTRACT	2
1. UVOD	3
2. POREZNA EVAZIJA	4
2.1 Zakonita porezna evazija	5
2.2 Nezakonita porezna evazija	5
3. NESLUŽBENO GOSPODARSTVO ILI SIVA EKONOMIJA	7
3.1 Pojam i pojavni oblici sive ekonomije	7
3.1.1 Ilegalno gospodarstvo	8
3.1.2 Neprijavljeno gospodarstvo.....	9
3.1.3 Neregistrirano gospodarstvo	9
3.1.4 Neformalno gospodarstvo	10
3.2 Osnovni uzroci sive ekonomije	10
3.3 Mjere za suzbijanje sive ekonomije.....	12
3.4 Porezni moral.....	12
3.5 Utaja poreza	13
3.5.1 Europska unija i utaja poreza	14
3.5.2 Porezne utaje i dužnici u Republici Hrvatskoj	15
3.6 Korupcija	15
3.7 Rad „na crno“	16
4. NESLUŽBENO GOSPODARSTVO U EUROPI	18
5. NESLUŽBENO GOSPODARSTVO U HRVATSKOJ	22
6. ZAKLJUČAK	25
7. POPIS LITERATURE	26
7.1 Knjige i članci.....	26
7.2 Internetski izvori.....	27
7.3 Popis slika, tablica i grafikona.....	27
8. PRILOZI	28
ŽIVOTOPIS.....	28

SAŽETAK

Porezna evazija je pojava koja je sveprisutna u razvijenim i nerazvijenim zemljama svijeta. Osnovno obilježje porezne evazije je nezakonito djelovanje, direktno kršenje zakonskih odredbi. Porezna evazija može biti zakonita i nezakonita. Siva ekonomija, podzemna ekonomija, crno tržište i sl. neki su od najučestalijih naziva za tajno tržište i poslove koji imaju određeni stupanj nelegalnosti ili su karakterizirani nekim oblikom neposlušnog ponašanja u odnosu na institucionalno postavljeni okvir. Neslužbeno gospodarstvo se može podijeliti na četiri oblika: ilegalno, neprijavljeno, neregistrirano i neformalno gospodarstvo. Uvjeti i uzroci za pojavu sive ekonomije mogu se klasificirati na ekonomske faktore, psihološke faktore i faktore oportuniteta. Uzrok jačanja sive ekonomije valja tražiti u padu realnog dohotka, visokoj inflaciji, visokim poreznim opterećenjima i ratnim razaranjima, nedovoljnom i neadekvatnom financijskom kontrolom, neefikasnosti procesa privatizacije, nedostacima u zakonskoj regulativi, nejasnoj strategiji razvoja industrije, ograničenjima vezanim uz ekonomiju obujma i nedosljednost u primijenjenih zakonskih sankcija, lošoj profesionalnoj orijentaciji u javnom sektoru (korupcija, nepotizam, neefikasna administracija), lošem odabiru privatizacijskog modela, pretvaranjem društvenog dijela poduzeća u državno, nedostatku informacija, manjkavosti u privatizacijskim zakonskim aktima, političkom favoritizmu. Pokušaj suzbijanja sive ekonomije svode se na provođenje triju grupa mjera: mjere koje stimuliraju tržišne sudionike da djeluju u formalnom sektoru, mjere koje će prinuditi tržišne sudionike da djeluju u formalnom sektoru i mjere kojima se kažnjavaju oni koji djeluju u sivoj zoni poslovanja.

Ključne riječi: porezna evazija, neslužbena ekonomija, porezni moral, rad na crno, utaja poreza, korupcija

ABSTRACT

The main characteristic of tax evasion is an illegal activity, a direct violation of legal provisions. The gray economy, the underground economy, the black market, etc. are some of the most common names of the secret market and jobs that have some degree of illegality or are characterized by some form of disobedient behavior in relation to an institutionally set framework. The unofficial economy can be divided into four forms: illegal, unreported, unregistered and informal economy. The conditions and causes of the emergence of the gray economy can be classified into economic factors, psychological factors, and opportunity factors. The cause of the strengthening of the shadow economy should be sought in the fall in real income, high inflation, high tax burdens, and war devastation, insufficient and inadequate financial control, inefficiencies in the privatization process, regulatory deficiencies, unclear industry development strategy, constraints on economic constraints and inconsistencies in applications, legal sanctions, poor professional orientation in the public sector (corruption, nepotism, inefficient administration), poor choice of privatization model, a transformation of the social part of the company into a state, lack of information, lack of legal acts on privatization, political favoritism. The attempt to curb the informal economy comes down to the implementation of three sets of measures: measures that encourage market participants in the formal sector, measures that will force market participants in the formal sector, and measures to penalize those operating in the gray area of business.

Key words: tax evasion, informal economy, tax morale, undeclared work, corruption

1. UVOD

Neformalna ekonomija prisutna je u cijelom svijetu, kako u razvijenim, tako i u nerazvijenim dijelovima svijeta. U razvijenim privredama se uspješnije suprotstavlja toj pojavi, dok u nerazvijenim područjima taj način privređivanja često postaje jedan od osnovnih izvora prihoda velikom dijelu stanovništva.

Za sivu ekonomiju se u studijama koriste različiti termini, definicije i kategorizacije. Tako se ova vrsta ekonomije opisuje kao siva, neformalna, skrivena, paralelna, ekonomija u sjenci, nezvanična, treća, podzemna, neregistrirana.

Svako društvo, bez obzira na razinu društveno – ekonomske razvijenosti, oblik društvenog uređenja, ili, pak, dominantnog socijalnog ili religioznog okruženja, suočava se s problemom neformalne ekonomije. Definicije su sive ekonomije brojne. Složenost problema sive ekonomije u pogledu uzroka i posljedica njezine pojave nameće potrebu njezinog sagledavanja s brojnih aspekata: ekonomskog, pravnog, sociološkog, psihološkog, povijesnog, kulturnog, i drugih, a sve radi utvrđivanja prisutnosti te pojave i pronalaženja mogućnosti njezina rješavanja.

Država uvijek nastoji pravno regulirati obavljanje ekonomskih aktivnosti, evidentira ih i oporezuje, ali svejedno uvijek postoje manji ili veći obujam ekonomskih transakcija koji izmiču nekim propisima. Ključne generatore neformalne ekonomije u ekonomskom smislu, predstavljaju neumjeren porezni sustav te pretjerana regulativa u području privređivanja.

Kao ekonomske posljedice takvog njihova djelovanja, javljaju se gušenje regularne poslovne aktivnosti i preusmjeravanje u tzv. neformalnu zonu. Raširenost neformalne ekonomije utječe negativno na kvalitetu javnih usluga, učinkovitost ekonomske politike, socijalnu sigurnost te cjelokupni gospodarski rast.

Kroz ovaj rad sagledat će se određeni aspekti teme sive ekonomije i njezinih efekata na gospodarski razvoj ali i cjelokupno društvo.

2. POREZNA EVAZIJA

„Porezna evazija, kao i porezi, postoji još od prvih civilizacija. Vjerojatno ne postoji porez koji se kroz ljudsku povijest nije pokušao izbjeći. Adam Smith je tvrdio da će se porezna evazija javljati sve dok će postojati opća sumnja u mnoge nepotrebne rashode i velika zloupotreba javnih prihoda. Zakonita ili nezakonita, porezna evazija predstavlja reakciju pojedinca na nametnute obveze.“¹

Madžarević – Šujster (2002) kaže da „definirajući sam pojam porezne evazije, nužno je upozoriti na terminologiju. Uzrok tome leži u lingvistici odnosno uporabi porezne evazije, izbjegavanja poreza, umanjivanja poreza i poreznog planiranja kao sinonima, ali i to da svi navedeni pojmovi u konačnici imaju isti cilj: smanjenje porezne obveze odnosno povećavanje ili zadržavanje postojeće ekonomske snage poreznog obveznika. Osnovno obilježje porezne evazije je nezakonito djelovanje, direktno kršenje zakonskih odredbi.“²

Najveći dio neslužbenog gospodarstva čini „rad na crno“, a porezna evazija je najistaknutija upravo kod poreza na dohodak i doprinosa. Mnogi ljudi su uvjerenja da je bolje raditi u neslužbenom gospodarstvu nego ne raditi uopće. Siromašniji će prihvatiti bilo kakav posao samo da bi preživjeli. Gledajući s tog stajališta, neslužbeno gospodarstvo održava višu razinu ukupnog društvenog blagostanja i osigurava socijalni mir te djeluje kao svojevrsni socijalni amortizer. Zbog porezne evazije dolazi do smanjenja ukupnih prikupljenih poreza te je država prisiljena smanjiti svoje dugoročne investicije kako bi sanirala štetu nastalu zbog poreznih neplatiša. Umjesto da država ulaže u razvoj, ona mora popravljati štetu pa se zato zna reći da su porezni neplatiše uzrok većeg siromaštva današnjih i budućih „urednih“ poreznih obveznika.

„Izbjegavanje plaćanja poreza prisutno je u većoj ili manjoj mjeri u poreznim sustavima svih zemalja. Ono može biti posljedica:

- *Svjesnih postupaka poreznih obveznika kako bi umanjio ili izbjegao porezni dug*
- *Rezultat nedovoljne informiranosti*
- *Posljedica nedovoljne efikasnosti i neorganiziranosti porezne uprave odnosno nejasnih propisa koji omogućuju pronalaženje „rupa u zakonu“³*

¹ Bejaković, P., (2000), Izbjegavanje i utaja poreza, Rif, god. 46, br. 5., str.59

² Madžarević – Šujster, S., (2002), Procjena porezne evazije u Hrvatskoj, Financijska teorija i praksa 26 (1), Zagreb, str. 117. – 144.

³ Vukšić, Z., (2003), Porezna utaja, Hrvatska pravna revija, god. 3, br. 10., str. 57

2.1 Zakonita porezna evazija

Zakonita porezna evazija je oblik izbjegavanja poreza gdje porezni obveznik nije u sukobu sa zakonom. Ona može biti namjerna i nenamjerna.

Kod namjerne porezne evazije se vidi jasna namjera izbjegavanja plaćanja poreza dok država, donoseći propis o određenom plaćanju poreza, očekuje da porez bude plaćen.

Nenamjerna zakonita porezna evazija je slučajna posljedica aktivnosti poreznog obveznika, to je njegov propust bez skrivenog motiva. Sa stajalište države, to su „praznine“ u zakonu jer neki zakoni nisu precizno formulirani.

Jelčić, B. kaže:

„Zakonita porezna evazija definira se kao potpuno korištenje svih mogućnosti smanjenja porezne obveze koje pruža zakon. To znači da porezni obveznik može ne platiti porez (iako je to zakonom propisano), a da pritom ne bude kažnjen. Fizička ili pravna osoba može se odseliti u državu u kojoj su manji porezi na dohodak ili dobit nego u matičnoj zemlji i na taj način si smanjiti troškove poreza, a da nije poduzela nikakvu nelegalnu aktivnost. Ovisno o tome u koju svrhu je porezni obveznik poduzeo neke radnje razlikujemo namjeravanu i nenamjeravanu zakonitu poreznu evaziju.“⁴

2.2 Nezakonita porezna evazija

Nezakonita porezna evazija nastaje u slučajevima kada porezni obveznik svjesno izbjegava plaćanje poreza te se sukobljava s pravnim propisima te time krši zakon.

„Nezakonita porezna evazija nastaje u slučajevima kada se porezni obveznik izbjegavajući plaćanje poreza sukobljava s pravnim propisima, odnosno izvrgava sankcijama koje su predviđene za njegovo ponašanje. Drugim riječima to znači da porezni obveznik nastoji izbjeći plaćanje poreza i to na način koji je suprotan zakonu odnosno nelegalno. Dva su osnovna oblika nezakonite evazije: porezna utaja i krijumčarenje.“⁵

Krijumčarenje ili šverc je unošenje ili iznošenje robe iz zemlje ili u zemlju suprotno zakonu i zabranama. To je pokušaj izbjegavanja plaćanja javnih davanja zaobilaženjem kontrola te neprijavlivanjem robe prilikom prelaska granica zemalja.

⁴ Jelčić, B., (1993), Otpor plaćanju poreza, Financijska praksa, god. 17, br. 1., str. 29

⁵ Ibidem, str. 148

Slika 1: Carinska uprava – Spriječeno krijumčarenje cigareta

Izvor: <https://carina.gov.hr/vijesti/sprijeceno-krijumcarenje-cigareta-8589/8589> (preuzeto 16.08.2020.)

Porezna utaja ili defraudacija javlja se kao potpuna ili kao djelomična. Potpuna nastaje kada se ne prijavi cjelokupan iznos ostvarenog prihoda na koji se treba platiti porez.

Djelomična utaja nastaje kada obveznik prijavljuje samo dio ostvarenog prihoda te sukladno time plaća i manji porez nego što bi trebao.

Jedan od najpoznatijih povijesnih figura 20. stoljeća osuđen zbog utaje poreza je bio mafijaš Al Capone koji je izjavio: „Ne mogu oni sakupljati legalne poreze od ilegalnog novca“. Uvjero se i sam da to nije istina kada su ga 1931. osudili na zatvorsku kaznu.

Slika 2: Al Capone osuđen na zatvorsku kaznu zbog porezne utaje 1931.

Izvor: <https://www.forbes.com/sites/kellyphillipsrb/2018/10/17/al-capone-sentenced-to-prison-for-tax-evasion-on-this-day-in-1931/> (preuzeto 16.08.2020.)

3. NESLUŽBENO GOSPODARSTVO ILI SIVA EKONOMIJA

Neslužbeno gospodarstvo postoji u svim zemljama bez obzira na stupanj razvijenosti, državno uređenje ili vladajuće okruženje. Posebno se smatra da se sivo gospodarstvo razvija više i brže u zemljama u tranziciji te u zemljama u kojima je vrlo teško regulirati poslovanje privatnih poduzeća. Osim naziva neslužbeno gospodarstvo koriste se i drugi nazivi kao što su sivo gospodarstvo, neformalno gospodarstvo, rad na crno i slično. Tu se u pravilu misli na one aktivnosti koje se iz različitih razloga odvijaju izvan okvira službenog gospodarstva. Ovisno o propisima koja se krše razlikuju se ilegalne, neprijavljene i neregistrirane aktivnosti. Ilegalno gospodarstvo obuhvaća proizvodnju i distribuciju zakonom zabranjenih dobara i usluga, kao što su trgovanje drogama, prostitucija i ilegalno kockanje. Neprijavljene ili iregularne aktivnosti su one kojima se izbjegavaju porezni propisi kao što su utaja poreza, nepoštivanje zakonskih odredbi, zaštitu na radu ili socijalnu zaštitu, dok su neregistrirane aktivnosti one koje se ne mogu mjeriti u nacionalnim računima kao što su radu "u fušu", prodaja robe na tržnicama ili pak rad domaćice koji je vrlo teško vrednovati i uključiti u nacionalnu statistiku. Kod takvih aktivnosti vlada jedna logika utemeljena na većoj štednji ili zaradi, a kod drugih pojedinaca se radi o otporu prema vlasti i moći. Neki se vode za logikom „korisnog poznanstva“ poput preporuke za dobrog električara ili vodoinstalatera.

3.1 Pojam i pojavni oblici sive ekonomije

Naziv siva ekonomija je pojam koji se teško može precizno definirati. Nije jednostavno dati jednu ili jedinstvenu definiciju koja će obuhvatiti cijelu aktivnost. Kroz dugu povijest istraživanja pojma, različiti autori su koristili različite definicije. Među njima su najistaknutiji Feige (1990.), Tanzi (1983.), te Thomas (1992.).

Thomas smatra kako sivo gospodarstvo čine aktivnosti koje nisu evidentirane u sustavu nacionalne statistike dok Tanzi sivim gospodarstvom smatra ili kao ukupno zarađeni dohodak koji nije prijavljen ili kao ukupan dohodak koji nije uključen u nacionalne društvene račune.

Siva ekonomija, podzemna ekonomija i crno tržište neki su od najučestalijih naziva za tajno tržište i poslove koji imaju određeni stupanj nelegalnosti ili su karakterizirani nekim oblikom neposlušnog ponašanja u odnosu na institucionalno postavljene okvir.

U neslužbeno gospodarstvo ubrajamo djelatnosti poput kriminalnih djela: proizvodnja i distribucija droge, prostitucija i falsificiranje pa sve do legalnih aktivnosti u kojima se njegovi sudionici, svjesno ili nesvjesno, bave djelatnostima koje se uključuju u neslužbeno gospodarstvo. U literaturi se koriste i nazivi siva ekonomija, neformalno gospodarstvo, rad na crno i slično.

Franičević (1997)⁶ definira neslužbeno gospodarstvo (NG) kao: „djelatnosti koje nisu registrirane službenom nacionalnom statistikom ili su izmakle evidenciji poreznih vlasti“.

Jednu od učestalijih podjela neslužbenog gospodarstva dao je Feige (1990.): „postoje četiri različita oblika neslužbenog gospodarstva:

- ilegalno
- neprijavljeno
- neregistrirano
- neformalno“⁷

3.1.1 Ilegalno gospodarstvo

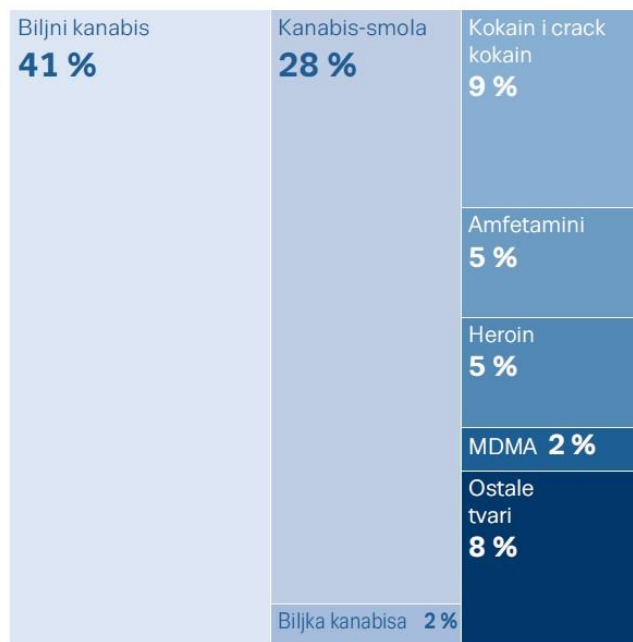
Prema Feige, „nelegalno gospodarstvo obuhvaća dohodak stvoren obavljanjem aktivnosti kojima se krše pravne norme vezane za pravnu legalnost procesa proizvodnje ili razmjene. Sudionici u nelegalnom gospodarstvu bave se pravno nedozvoljenim aktivnostima proizvodnje ili distribucije zabranjenih dobara ili usluga.“⁸

Najznačajnije ilegalne aktivnosti današnjice su proizvodnja i distribucija zabranjenih tvari (primjerice droge), prostitucija, krijumčarenje duhanskih proizvoda i slično. Važno je napomenuti da zbog različitih zakona u pojedinim zemljama nelegalno gospodarstvo ne obuhvaća iste aktivnosti u različitim državama. Određene aktivnosti poput prostitucije pripadaju kategoriji nelegalnog gospodarstva u Hrvatskoj, ali u pojedinim zemljama su takve aktivnosti legalne.

⁶ Franičević, V., (1997), Temeljne značajke neslužbenog gospodarstva. Financijska praksa, 21, str.45 - 70

⁷ Feige, E. L., (1990.), Defining and estimating underground and informal economies: The new institutional economics approach, World Development, (18), 7., str. 989–1002

⁸ Feige, E. L., (1990.), Defining and estimating underground and informal economies: The new institutional economics approach, World Development, (18), 7., str. 989–1002

Slika 3: Broj prijavljenih zapljena droga u EU, raščlamba prema pojedinim drogama, 2015.

Izvor: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4522/TD0416907HRN.pdf>, (preuzeto 16.08.2020.)

3.1.2 Neprijavljeno gospodarstvo

„Neprijavljeno gospodarstvo obuhvaća one ekonomske aktivnosti koje se odvijaju tako da se krše institucionalno određena fiskalna pravila dana u poreznim propisima neke zemlje. Zbirna mjera neprijavljenog dohotka jest iznos dohotka koji je trebao biti prijavljen poreznim vlastima u svrhu oporezivanja, ali nije prijavljen.“⁹

Dakle pod pojmom neprijavljeno gospodarstvo misli se na izbjegavanje poštivanja poreznih zakona.

3.1.3 Neregistrirano gospodarstvo

„Neregistrirano gospodarstvo sastoji se od onih ekonomskih aktivnosti, kojima se krše institucionalna pravila definirana za statističko izvješćivanje nacionalnim statističkim uredima. Zbirna mjera neregistriranog gospodarstva jest iznos nezabilježenog dohotka, odnosno iznos dohotka koji bi trebao, prema međunarodnim pravilima i konvencijama (SNA 2008 i ESA 2010), biti zabilježen u sustavu nacionalnih računa, a koji nije registriran. Nezabilježen dohodak predstavlja razliku između ukupnog dohotka stvorenog aktivnostima unutar proizvodne granice na nekom ekonomskom području i dohotka obuhvaćenog statističkim sustavom. „Značajan iznos neregistriranog gospodarstva može sustavno narušavati vjerodostojnost osnovnih makroekonomskih agregata, kao što su zaposlenost, BDP, stope štednje, proizvodnost

⁹ Ibidem, str. 989-1002

*i slično, što može nepovoljno utjecati i na kvalitetu podataka korištenih u analitičke svrhe, a time i odluke proizvodnih jedinica, ali i nositelja ekonomske politike.*¹⁰

Neregistrirano gospodarstvo dakle obuhvaća djelatnosti koje zaobilaze propise o prijavljivanju službenoj statistici. Primjerice, iznos prihoda koji nije registriran u Sustavu Nacionalnih računa, odnosno društvenom računovodstvu.

3.1.4 Neformalno gospodarstvo

Feige, E. L. navedenim terminom obuhvaća „ekonomske aktivnosti koje zaobilaze troškove pa time nisu ni uključene u sustav prava i obveza s područja vlasničkih zakona, trgovačkih dozvola, zakona o radu, zakona o financijskom poslovanju i sustava socijalnog osiguranja. Zbirna mjera neformalnog gospodarstva jest dohodak stvoren ekonomskim aktivnostima koje se odvijaju neformalno.“¹¹

Neformalno gospodarstvo obuhvaća proizvodnju dopuštenih dobara, ali koja se proizvode i/ili distribuiraju na nezakonit način. Primjerice, neformalno se gospodarstvo odnosi na zaobilaženje troškova i kršenje raznih administrativna pravila koja se odnose na imovinske odnose, ugovore o radu i slično.

Neslužbeno gospodarstvo je razlika u statističkom i ekonomskom smislu jer su uzroci nastanka različiti.

Statističkim razlozima nije primarno skrivanje dohotka radi utaje poreza. Jedinica može djelovati u skladu sa zakonom, plaćati poreze, ali ako nije obuhvaćena statističkim istraživanjima, njezin dohodak neće biti zabilježen u službenim podacima unutar BDP-a.

Ekonomski razlozi podrazumijevaju namjerno iskazivanje dohotka manjim od stvarno prikazanoga, radi izbjegavanja plaćanja poreza, doprinosa i drugih troškova povezanih s formalizacijom djelatnosti.

3.2 Osnovni uzroci sive ekonomije

Siva ekonomija je odraz neprimjerene politike i nesavršenosti sustava. Faktori koji utječu na pojavu i razvoj sive ekonomije su kompleksni.

„Uvjeti i uzroci za pojavu sive ekonomije mogu se klasificirati na:

- ekonomske faktore
- psihološke faktore

¹⁰ Ibidem, str. 989-1002

¹¹ Ibidem, str.989-1002

- faktore oportuniteta¹²

„Kao ekonomski faktori koji najčešće rezultiraju pojavom sive ekonomije navode se osiromašenje, odnosno financijski problemi, visoki porezi te očekivani profit. Poput psihološkog faktora povećane nejednakosti osiromašenje je faktor koji također do izražaja najviše dolazi u procesu tranzicije. Stoga se za veliki dio siromašnih neslužbeno gospodarstvo najčešće čini jedinom dostupnom mogućnošću preživljavanja. Gledano u tom kontekstu ovo je jedan od uzroka okretanja ljudi svojoj ekonomiji koji bi se najlakše mogao opravdati. Danas se glavnim ekonomskim uzrocima siromaštva u nekim tranzicijskim državama smatraju ograničene mogućnosti zapošljavanja te neprikladna mreža socijalne zaštite. No, nažalost, siromašni građani u neslužbenom gospodarstvu i dalje sudjeluju manje od onih koji to nisu. Iznimno visoki porezni teret potiče neprijavljivanje, odnosno prijavljivanje u manjem obujmu od stvarnog. Navedeno uz neuređenost poreznog sustava i nedostatne institucije dovodi do toga da se velik dio poslovnih aktivnosti obavlja bez odgovarajuće dokumentacije i evidencije.

U psihološke faktore najčešće se ubrajaju povećana nejednakost među ljudima, njihovo nepovjerenje u državu i njezine ekonomske mjere, neslaganje s ciljevima i sredstvima ekonomskih politika te stajalište prema riziku. Povećana nejednakost najviše je došla do izražaja u procesu tranzicije što je izravno utjecalo na dinamiku nastajanja sive ekonomije, odnosno neslužbenog gospodarstva. Naime, obzirom je bogaćenje „preko noći“ postalo učestala pojava niži društveni slojevi nastojali su oponašati to „uspješno“ ponašanje. To je neminovno dovelo do povećanja stope sive ekonomije s obzirom na to da se takvi spektakularni efekti u tako kratkom roku nikako ne mogu ostvariti u sferi legalnog. Država, ekonomske mjere te ciljevi i sredstva ekonomske politike također su faktori koji utječu na pojavu sive ekonomije. Okretanje ljudi svojoj ekonomiji obrnuto je proporcionalno njihovim zadovoljstvom spomenutim. Što ljudi smatraju da je rizik da će biti uhvaćeni i kažnjeni za svoja nedjela koja izlaze iz okvira formalnog gospodarstva manji, to se više odvažuju na poduzimanje takvih radnji. Iz navedenog je vidljivo kako počinitelji snose neznatan rizik da će biti procesuirani.“¹³

„Kao najvažniji faktori oportuniteta navode se radno iskustvo i obrazovanje značajno za nalaženje posla i njegovo uspješno obavljanje izvan okvira zakonske regulative. Pri spomenu oportuniteta polazi se od teorijske pretpostavke da se dinamika društvenog oportuniteta podudara s dinamikom neslužbenog gospodarstva, da širenje oportuniteta smanjuje moralne troškove, povećava spremnost na zaobilaženje ili kršenje normi te prođe li nekažnjeno potiče širenje ovoga fenomena. Vrlo često na zaobilaženje zakona se ne gleda kao na kriminal već kao na nešto pozitivno.“¹⁴

Posljedice razvoja sive ekonomije su:

¹² Milić, M., (2014), Fenomen sive ekonomije i njezini pojavi oblici u privredi Crne Gore, Poslovna izvrsnost Zagreb, God. VIII, br. 1.

¹³ Skorupan, V., (1997), Pravni aspekti neslužbenog gospodarstva: opće značajke kažnjivih ponašanja kao pojava oblika, Financijska praksa, 21, Br. 1-2, str. 329-346

¹⁴ Bićanić, I., Ott, K., (1997), Neslužbeno gospodarstvo u Hrvatskoj: uzroci, veličina i posljedice, Financijska praksa, 21, 5-6, str. 765-784

- izravne - gubitak poreznih prihoda što utječe na ostvarivanje manjih državnih prihoda od potencijalnih
- neizravne - iskrivljeni statističko-informacijski sustav može imati posljedice na formuliranje odgovarajuće ekonomske politike

3.3 Mjere za suzbijanje sive ekonomije

Smanjenje sive ekonomije se može postići kombinacijom represivnih i poticajnih mjera.

„Mjere se za smanjenje sive ekonomije mogu podijeliti na:

- *dugoročne*
- *srednjoročne*
- *operativne*¹⁵

Dugoročne mjere se trebaju fokusirati na izradu strategije borbe protiv sive ekonomije. Kako će se društvo razvijati, tako će i ova negativna pojava biti svedena na mjeru koja postoji i u razvijenim gospodarstvima. To su opće mjere za poticanje privrednog razvoja koje posredno dovode i do slabljenja sive ekonomije.

U srednjem roku iznimno je važno raditi na zakonskim izmjenama, usklađivanju sa zakonskom regulativom EU-a i njihovom primjenom i finalizirati reformu statističkog sustava. Ovdje je potrebno ubrzati reformu sustava socijalnog osiguranja, mirovinskog sustava, pojačati učinkovitost i nezavisnost sudova i prilagoditi javnu potrošnju stvarnim mogućnostima.

U kratkom roku potrebno je identificirati razinu sive ekonomije cijelog gospodarstva, ali i pojedinih sektora. Potrebno je razviti strategiju za suzbijanje sive ekonomije, nastaviti sa smanjivanjem doprinosa te poboljšati okolinu za otvaranje novih biznisa.

Prijeko je potrebno pooštriti kazne za prekršitelje zakona. Ovdje se otvaraju još dva problema: borba protiv korupcije i temeljna reforma državne uprave, prije svega pravosuđa.

3.4 Porezni moral

Jeličić ističe da „porezni moral možemo objasniti kao svijest poreznog obveznika o ispravnosti i važnosti plaćanja poreza. Ako je porezni moral visok znači da nema otpora plaćanju poreza.“¹⁶

¹⁵ Milić, M., (2014), Fenomen sive ekonomije i njezini pojavni oblici u privredi Crne Gore, Poslovna izvrsnost Zagreb, God. VIII, br. 1.

Otpor plaćanju poreza pojavljuje se kod praktički svih poreznih obveznika koji je više ili manje izražen. Neke od karakteristika poreza su prisilnost, nepovratnost, nepostojanje protu naknade itd. Sve ove karakteristike za posljedicu imaju negativan odnos poreznih obveznika prema ispunjavanju njihove obveze plaćanja poreza.

Porezni obveznici tu obvezu osjećaju kao osobni napad te se istoj odupiru. Taj otpor poreznih obveznika je veći što je porezni teret teži. Osjećaju da država zadire u njihovu privatnost. Pojedinac je u nemogućnosti štedjeti, proširiti ili modernizirati postojeće poslovne aktivnosti što pogoršava društveni položaj pojedinca.

Na spremnost poreznih obveznika da plate porez uvelike ovisi porezni moral. Spremnost na plaćanje poreza ovisi o:

- osobnom stajalištu poreznih obveznika prema plaćanju poreza
- visini porezne obveze
- raspodjeli poreznog tereta
- društvenoj klimi u kojoj se obavlja oporezivanje
- svrsi trošenja oporezivanjem ubranih sredstava
- dodatnim troškovima koje ima porezni obveznik u vezi s podmirivanjem svoje porezne obveze.

3.5 Utaja poreza

Smatra se da su glavni razlozi za pojavu sive ekonomije izbjegavanje ili utaja poreza, odnosno izbjegavanje ili kršenje propisa koji reguliraju privredne transakcije. No, u nekim situacijama, izbjegavanje ili utaja poreza nisu primarni uzrok ili namjera, nego posljedica obavljanja zabranjenih aktivnosti, koje se, budući da su ilegalne, ne mogu prijaviti poreznim tijelima. Tako namjerno izbjegavanje jednih obveza uzrokuje nenamjerno izbjegavanje drugih, a neprijavlivanje radnika i prikrivanje dohotka zbog izbjegavanja poreza na dohodak za posljedicu ima izbjegavanje doprinosa za socijalno i mirovinsko.

Dakle može se reći da utaja poreza predstavlja neplaćanje zakonski utvrđenih poreza.

„Postoje razni načini utaje poreza:

- *dvostruko vođenje poslovnih knjiga. Jedne se knjige pokazuju poreznim vlastima, a u drugima se bilježi stvarni promet;*
- *rad na crno koji se plaća gotovinom, a čiji se iznosi ne unose u poreznu prijavu. Nije grijeh raditi honorarno i zaraditi dodatni prihod, no taj prihod valja prijaviti državi;*

¹⁶ Jelčić, B. (2001), Javne financije, Rrif, Zagreb.

- *mnogi se poslovi ne plaćaju niti virmanom niti gotovinom, već se protunaknada daje u naturi ili protuuslugom. Tada je na djelu trampa kao prvotni oblik razmjene među ljudima. Između mnogih obrtnika često se čuje, na primjer, rečenica: "Popravi mi auto, ja ću tebi zato ostakliti prozore". Takve bi se transakcije trebale prijaviti poreznim vlastima i podlijeći plaćanju poreza;*
- *u nekim se zemljama poreznim vlastima moraju prijaviti napojnice i na njih platiti porez. No kako samo primalac zna koliko je novca dobio, tako je poreznim službama vrlo teško ući u trag ovoj vrsti prihoda;*
- *isto tako poreznicima je teško otkriti sva plaćanja roba i usluga koje se vrše u gotovini, a ne preko platnog prometa.*¹⁷

Poreznim nadzorom se provjeravaju i utvrđuju činjenice bitne za oporezivanje te ih obavljaju porezni inspektori, porezni revizori i drugi službenici koji su ovlašteni za nadzor. Postupak provjere se provodi na temelju Zakonom propisanih postupaka.

Tijek poreznog nadzora obavlja se u širokom opsegu nad poreznim obveznicima što znači da se mogu provjeravati jedna ili više vrsta poreznih obveza. Svaki porezni nadzor počinje slanjem obavijesti poreznom obvezniku najkasnije osam dana prije početka nadzora.

Obveznik mora predložiti kompletnu poslovnu dokumentaciju i evidenciju te poslovne knjige.

3.5.1 Europska unija i utaja poreza

Europski čelnici žele smanjiti utaje poreza. Istraživanja pokazuju da postoje tisuće milijardi eura godišnjeg gubitka zbog utaje poreza. Europska unija se želi obračunati s poreznim prijevarama, utajama poreza i poreznim oazama.

Kao jedno od rješenja za taj problem, predlaže se automatska razmjena podataka o bankovnim računima, uključujući i kamate na štednju u zemljama koje štite bankarsku tajnu.

Poreznih skandala je bilo i uvijek će biti, a neki od zanimljivih su oni poznatih svjetskih lica poput španjolske princeze koja je optužena za pranje novca i utaju poreza ili najvećeg tranfsera u povijesti nogometa kod transfera nogometaša Garetha Balea. Ostaje pitanje je li predsjednik Reala Florentino Perez uistinu imao 100 milijuna eura za njegov transfer.

U svijetu sporta ostao je zapamćen i predsjednik kluba Bayern koji je završio u zatvoru zbog utaje poreza u visini 28 milijuna i 400 tisuća eura.

¹⁷ Kesner-Škreb., M.(1995), Izbjegavanje i utaja poreza, Financijska praksa, 19, Br.3., str. 267-268

3.5.2 Porezne utaje i dužnici u Republici Hrvatskoj

Porezna uprava zabilježila je 7124 poduzeća, 3066 obrtnika i 82.180 građana radi utaje poreza. Među poduzećima odabrana su ona koja duguju više od 300.000 kuna i država od njih potražuje ukupno 15 milijardi kuna. Tu listu prevode tvrtka Tempo, papirna industrija Pan i HRT. Granica za obrtnike je dug veći od 100.000 kuna, a ukupno obrtnici duguju 4,4 milijarde kuna. Najdužnji Hrvat je Ante Bubalo i njegova tvrtka, sveukupno imaju 101 milijun kuna poreznog duga.

Hrvatska država želi maksimalno smanjiti utaje poreza te je od uvođenja fiskalnih blagajni razotkrivena nevjerojatna utaja poreza: 2013. godine, šest mjeseci od uvođenja fiskalnih blagajni, prijavljeno je čak 13 milijardi kuna više nego 2012. godine. Najavljene su i drastične kazne protiv kršitelja Zakona.

3.6 Korupcija

Korupcija (lat. Corruptio: podmićivanje, pokvarenost), pojava je koja se veže uz sve zemlje, neovisno o stupnju razvoja. Ona je pojava koja ovisi o ljudskom ponašanju te se kao takva javlja u svim zemljama bez obzira na razinu gospodarske i političke razvijenosti. Korupcija je prisutnija, odnosno više izražena u manje razvijenim zemljama.

Prema Tanzi:

„općenito se faktori koji potiču korupciju dijele na direktne i indirektne. Direktni čimbenici obuhvaćaju: regulacije i autorizacije, oporezivanje, donošenje odluka o državnoj potrošnji, razne diskrecijske odluke te financiranje političkih stranaka. Indirektni faktori u vezi su s direktnima, a uključuju: kvalitetu birokracije, razinu plaća unutar javnog sektora, sustav kazni, institucionalne kontrole, transparentnost zakona i pravila te primjer državnog vodstva.“¹⁸

O korupciji je prvi govorio Aristotel koji ističe da je baš demokracija jedna od oblika korumpirane vlasti. Njegova teorija je postojanje savršenih sustava upravljanja (monarhija i aristokracija) te nesavršeni sustavi koji su korumpirani poput oligarhije i demokracije.

U današnje doba, demokraciju nitko ne bi nazvao korumpiranim sustavom, dapače, pučanstvo se trudi da demokracija postane uspješan sustav upravljanja koji je u interesu svih građana.

Najčešće mišljenje o uzroku korupcije u javnom sektoru je da su službenici nedovoljno plaćeni. U državnoj upravi u Hrvatskoj, nuđenje i uzimanje mita se opravdava baš niskim plaćama.

¹⁸ Tanzi, V., (1998), Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures, IMF Working Paper, Br.1., str. 1-39

Uzroci pojave korupcije su razni. Neki tvrde da je korupcija povezana s moralom, drugi je promatraju povijesno, što znači ako su ljudi kroz povijest posezali za mitom, ono će postojati uvijek. Treće mišljenje je da ona ovisi o funkcioniranju državne uprave.

Formula Howarda Whittona kaže: „Korupcija nastaje kad postoji prilika (bez kontrole ili rizika), a nema osobnih etičkih normi/profesionalnog integriteta tj. samokontrole.“¹⁹

Smanjiti korupciju je moguće ako se fokusira na administrativne postupke i njihovo mijenjanje. Sve dok postoji monopol u obavljanju administrativnih procesa, postojat će i korupcija. Ista bi se smanjila ako se uvede sustav kontrole i ravnoteže. Najveću pozornost valja usmjeriti na izvršnu vlast i izbjegavanje sukoba interesa.

Od iznimne važnosti su učinkovito sudstvo te konstantan nadzor državne revizije.

Važni stupovi nacionalnog integriteta su nepristrani mediji koji imaju pristup informacijama, nadzorne institucije, nevladine organizacije te civilno društvo u cjelini. Javne nabave se trebaju provoditi fer utakmicama prema strogim pravilima.

Posljedice korupcije mogu biti dugotrajne i ozbiljne za cijelo društvo. Uključeni u takve nemoralne aktivnosti godinama žive život u strahu da će se njihova nemoralna djela razotkriti. Kao što vlast funkcionira na takav način i građani pristupaju korupciji ugledajući se na državu. U vjeri da će dobiti uslugu prije ili da će usluga biti bolja ako se nudi novac, smatraju to normalnim načinom funkcioniranja.

Korupcija šteti svima te joj se možemo suprotstaviti obrazovanjem, kaznenim progonom te jačanjem integriteta institucija.

3.7 Rad „na crno“

Neprijavljeni rad ili „rad na crno“, „plaćanje na ruke“, sve su to poznati nazivi za veliki udio sive ekonomije za koji je svatko sigurno jednom u životu čuo ili posegnuo za istim. Neprijavljeni rad podrazumijeva obavljanje posla koji ima sva obilježja posla za koji bi se trebao zasnovati radni odnos, a djelatnik s poslodavcem nije sklopio ugovor o radu niti bilo koji sličan ugovor te se nije prijavilo obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje.

Najčešći oblici rada „na crno“ su:

- zapošljavanje osobe bez ugovora o radu i bez prijave na zdravstveno i mirovinsko osiguranje

¹⁹Antikorupcija brošura za web, <https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Antikorupcija/Antikorporacija%20brosura%20za%20web%202.pdf>, (pristupano 20.08.2020.)

- rad na temelju lažnih ugovora poput ugovora o djelu umjesto ugovora o radu
- kršenje Zakona o radu o pojmu radnog vremena i prekovremenog rada
- isplaćivanje plaće u gotovini „u kuverti“
- nezakonito zapošljavanje stranaca

Postoje oblici suradnje koji se ne smatraju radom „na crno“. Neki od njih su sljedeći:

- rad za osobne potrebe
- pomoć obitelji
- pomoć susjedima
- obavljanje nužnog rada kod prirodnih katastrofa ili nesreća
- volontiranje

Slika 2: Rad na crno

Izvor: <https://www.minimax.hr/blog-rad-na-crno/>, (preuzeto 17.01.2020.)

Prijaviti rad „na crno“ se može podnijeti Inspektoratu rada, a kazne za poslodavce, odgovorne osobe i radnike su prilično velike.

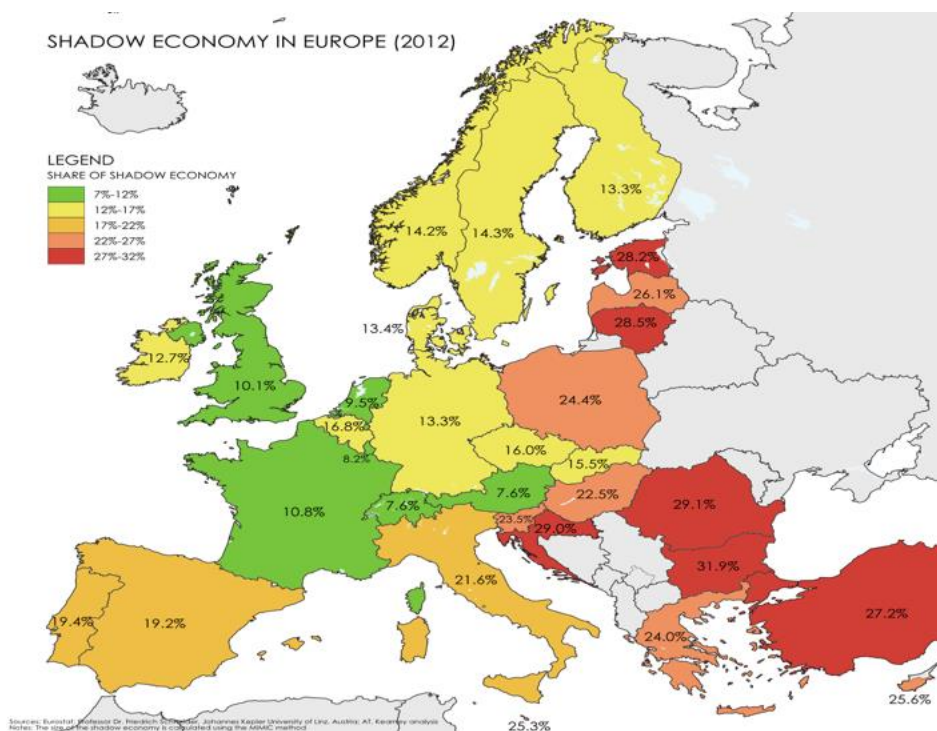
Poslodavac može platiti kaznu prema Zakonu o državnom inspektoratu u iznosu od 30 000 do 120 000 kuna po djelatniku dok i odgovorna osoba tvrtke snosi novčanu kaznu od 10 000 do 15 000 kn po djelatniku. Također se kažnjava fizička osoba obrtnik od 20 000 do 80 000 kuna te fizička osoba u iznosu od 5 000 do 20 000 kuna.

Osim novčane kazne, postoji i zaštitna mjera zabrane rada, zvanja, obavljanja određenih djelatnosti u trajanju od tri mjeseca do godine dana. Suzbijanje rasprostranjenog rada na crno moguće je još rigoroznijim kaznama te obrazovanjem ljudi.

4. NESLUŽBENO GOSPODARSTVO U EUROPI

Živimo u doba globalizacije i digitalizacije te ljudi diljem svijeta posjeduju računala i pametne telefone. Kupac danas iz vlastitog doma može obaviti narudžbu te istu platiti uz pomoć tehnologije.

Koliko god je današnji kupac moderniziran, i dalje često koristi „staromodnu“ gotovinu za većinu svojih transakcija. Novac u gotovini lako se može sakriti od vlasti te tako jačati društveno najštetniji fenomen – sivu ekonomiju.

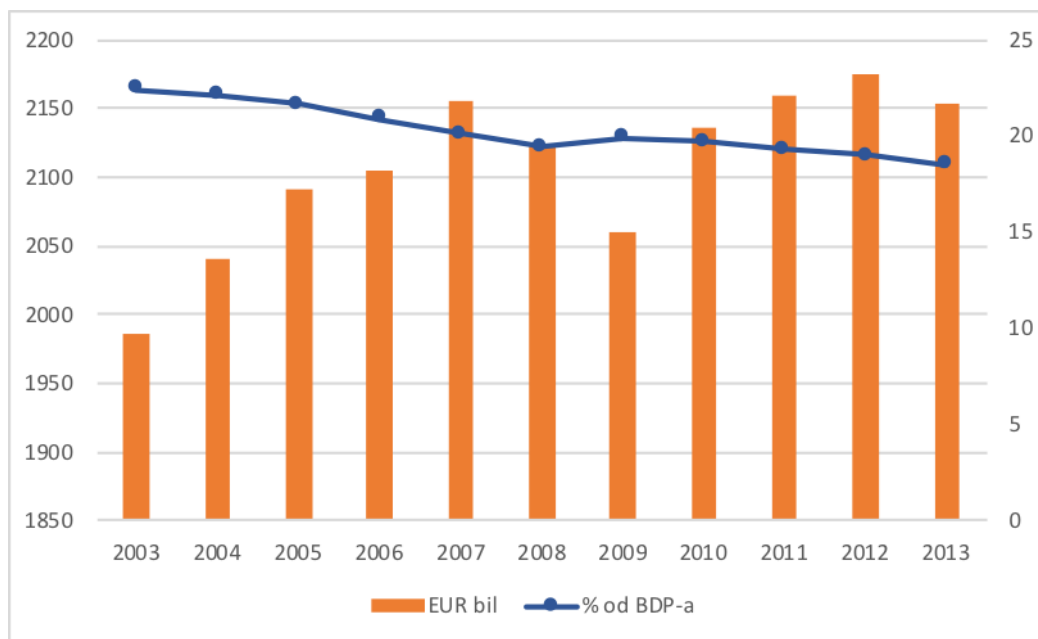

Slika 3: Siva ekonomija u Europi 2012.

Siva ekonomija u Europi danas „teži“ 2,1 trilijuna eura. Ona obuhvaća 18,5% ekonomskih aktivnosti. Skoro dvije trećine sive ekonomije koncentrirano je u pet europskih najvećih ekonomskih sila – Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Španjolskoj i Ujedinjenom Kraljevstvu.

„U istočnoj Europi u zemljama poput Bugarske, Hrvatske, Litve, Estonije, siva ekonomija pokriva skoro 30% veličine njihove ukupne ekonomije.“²⁰

²⁰ Friedrich Schneider, (2013), The Shadow Economy in Europe, 2013, str.3-4.

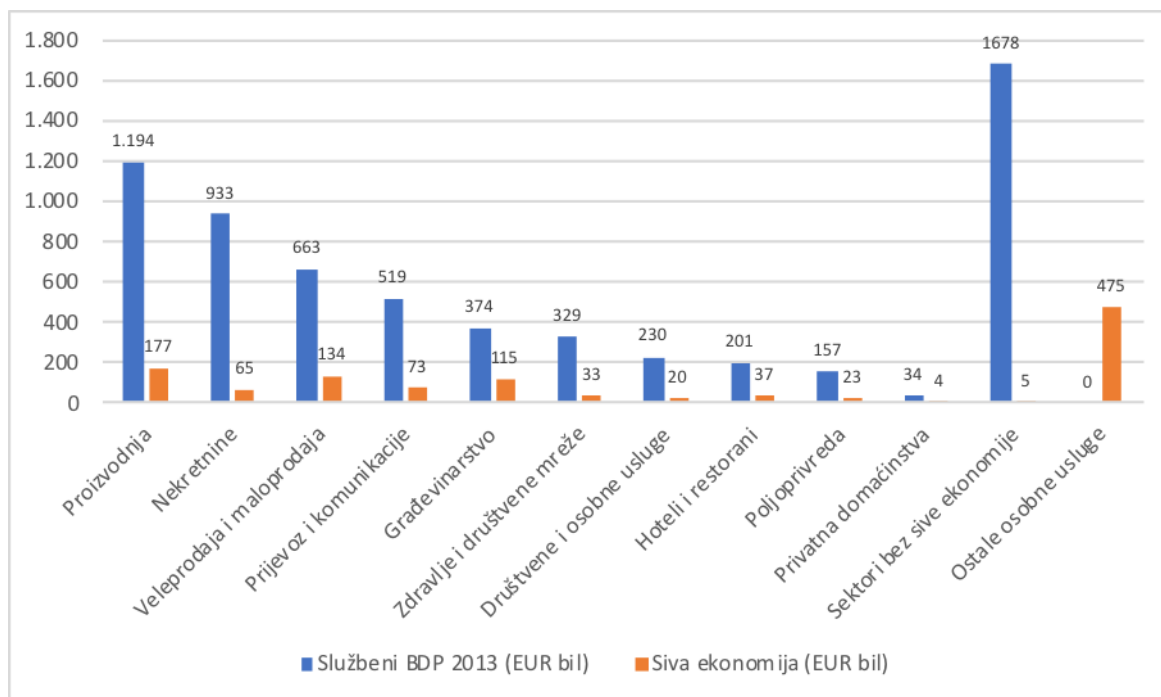
Slika 4: Razvoj sive ekonomije u Europi

Izvor: The Shadow Economy in Europe, 2013, Friedrich Schneider, Ph.D., pristupano 30.03.2020.

Pojedini sektori imaju konstantno povećanje sive ekonomije diljem europskih zemalja. Građevinarstvo, proizvodnja, veleprodaja i maloprodaja imaju najveći postotak sive ekonomije. U Turskoj usluge prijevoza i nekretnine su također na vrhu ljestvice. Nekoliko faktora povećava sivu ekonomiju u ovim sektorima. Jedan faktor je već tradicionalno ne prijavljivanje – posebno u građevinarstvu. Neprijavljen rad je također rasprostranjen u građevinarstvu i trgovini.

„Drugi faktor porasta sive ekonomije je velik broj malih gotovinskih transakcija: povoljna taksi vožnja, jedno noćenje u hotelu, brzinski obrok u sendvič baru. U svakom slučaju, mala i srednje velika poduzeća su sklona poslovanju s gotovinom te izbjegavanju plaćanja poreza.“²¹

²¹ Friedrich Schneider, (2013), The Shadow Economy in Europe, 2013, str. 11-12.

Slika 5: Udio sive ekonomije u ukupnom BDP-u po sektorima

Izvor: Eurostat, Friedrich Schneider, Ph.D., Siva ekonomija u Europi, pristupano 30.03.2020.

Upotrebom elektroničkih sustava plaćanja povećava se transparentnost transakcija i otežava širenje sive ekonomije. Države s visokim nivoom uporabe elektroničkih plaćanja poput Ujedinjenog Kraljevstva i skandinavskih zemalja imaju manji udio sive ekonomije od zemalja s minimalnim nivoom plaćanja elektroničkim putem poput Bugarske, Rumunjske i Grčke.

U 2010. godini, Poljska je strateškom inicijativom povećala broj POS terminala za čak 120.000 te je nakon Ujedinjenog kraljevstva zauzela drugo mjesto po broju beskontaktnih kartičnih plaćanja. Zbog navedenih mjera, siva ekonomija u Poljskoj se smanjila s 26% na 23,8%.

U Švedskoj mnogi barovi ne primaju gotovinu te raste broj uslužnih djelatnosti koje prihvaćaju samo kartice. Od 780 poslovnica triju vodećih banaka, njih 530 više ne isplaćuje gotovinu svojim korisnicima. Vodeće banke lansiraju zajedničke servise koji će omogućavati svojim korisnicima da rade prijenos svog novca između više računa koristeći svoj pametni telefon.

U Švedskom gradu Uppsala trgovci se educiraju kako smanjiti upotrebu gotovine kao dio programa za eliminiranje gotovog novca u gradu.

Zemlja	Prosjek svih metoda	Johnson - Metoda inputa el. energije	DYMIMIC	Kaufmann-Kaliberda	Lacko
		1994./1995.	2000./2001.	1995.	1998.
Bugarska	34,5	32,7	36,4	-	34,5
Češka	16,4	14,5	18,4	12,7	19,9
Estonija	29,9	38,5	39,1	13,4	28,7
Hrvatska	31,3	28,5	32,4	-	32,9
Latvija	42,5	34,8	39,6	54,6	40,8
Litva	28,7	25,2	29,4	27,6	32,5
Mađarska	28,6	28,4	24,4	40,8	20,8
Poljska	17,3	13,9	27,4	14,4	13,4
Rumunjska	16,8	28,3	33,4	23,6	30
Slovačka	23	15,2	18,3	-	17
Slovenija	16,4	23,9	26,7	-	18,4
Prosjek	26	24,8	28,4	27,3	24,9

Slika 6: Udio sive ekonomije u BDP-u odabranih zemalja prema različitim

Izvor: Lacko (1998) za Lacko i Kaufmann-Kaliberda metodu, Schneider (2003) za Johnsonovu metodu i DYMIMIC.

5. NESLUŽBENO GOSPODARSTVO U HRVATSKOJ

Prema Bićanić i Ott:

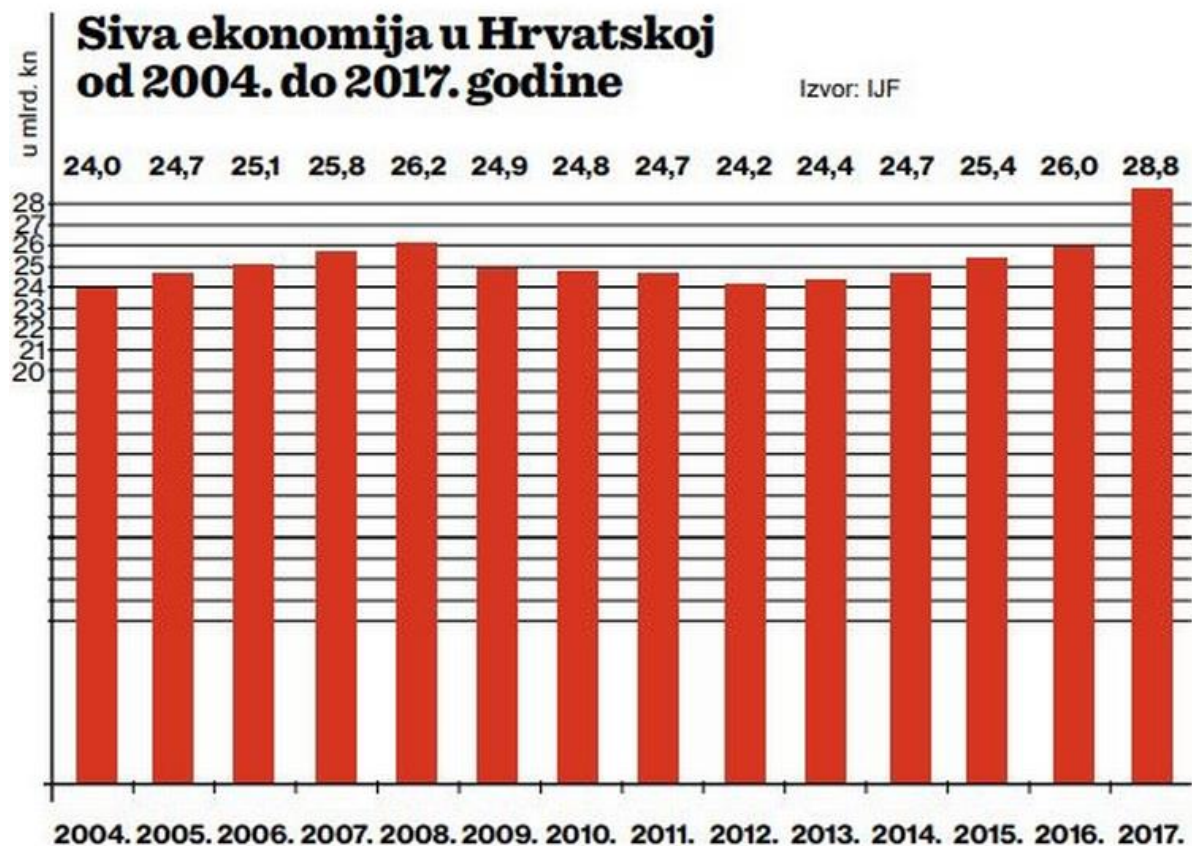
„uzroke jačanja (ne pojave jer je i prije ulaska u procese tranzicije siva ekonomija bila prisutna u Hrvatskoj) sive ekonomije valja tražiti u:

- *padu realnog dohotka, visokoj inflaciji, visokim poreznim opterećenjima i ratnim razaranjima,*
- *nedovoljna i neadekvatna financijska kontrola,*
- *neefikasnost procesa privatizacije, nedostaci u zakonskoj regulativi, nejasna strategija razvoja industrije, ograničenja vezana uz ekonomiju obujma i nedosljednost u primijenih zakonskih sankcija,*
- *loša profesionalna orijentacija u javnom sektoru (korupcija, nepotizam, neefikasna administracija),*
- *loš odabir privatizacijskog modela, pretvaranjem društvenog dijela poduzeća u državno, nedostatak informacija, manjkavost u privatizacijskim zakonskim aktima, politički favoritizam.²²*

Dok većina poreznih obveznika uredno plaća svoje obveze, znatan dio njih to i dalje uspješno izbjegava. „U proteklih 15 godina, unatoč brojnim mjerama koje je Vlada poduzimala, iznos sive ekonomije nije se znatnije mijenjao, kretao se od 24,1 milijardi kuna do 28,8 milijardi kuna. Gledano po udjelu u BDP-u, najnoviji podaci govore da je u 2017. godini neslužbena ekonomija iznosila 7,8 posto, a u proteklih desetljeće i pol raspon se kretao od 7,28 do 7,83 posto. Te brojke, kao i trend rasta nakon krize, upućuje da siva ekonomija i dalje predstavlja značajan problem vlastima, ali ujedno dovodi u pitanje učinkovitost mjera kojima se ona pokušava smanjiti, ocjenjuje Josip Franić iz Instituta za javne financije u svom članku posvećenom neslužbenoj ekonomiji u razdoblju od 2004. do 2017. godine.“²³

²² Bićanić, I., Ott, K., (1997), Neslužbeno gospodarstvo u Hrvatskoj: uzroci, veličina i posljedice, Financijska praksa, 21, 5-6, str. 765-784.

²³ <https://novac.jutarnji.hr/novcanik/siva-ekonomija-u-hrvatskoj-raste-a-izbjegavanje-placanja-poreza-najvece-je-ljeti/9199073> (pristupano 04.01.2020.)

Slika 7: Siva ekonomija u Hrvatskoj

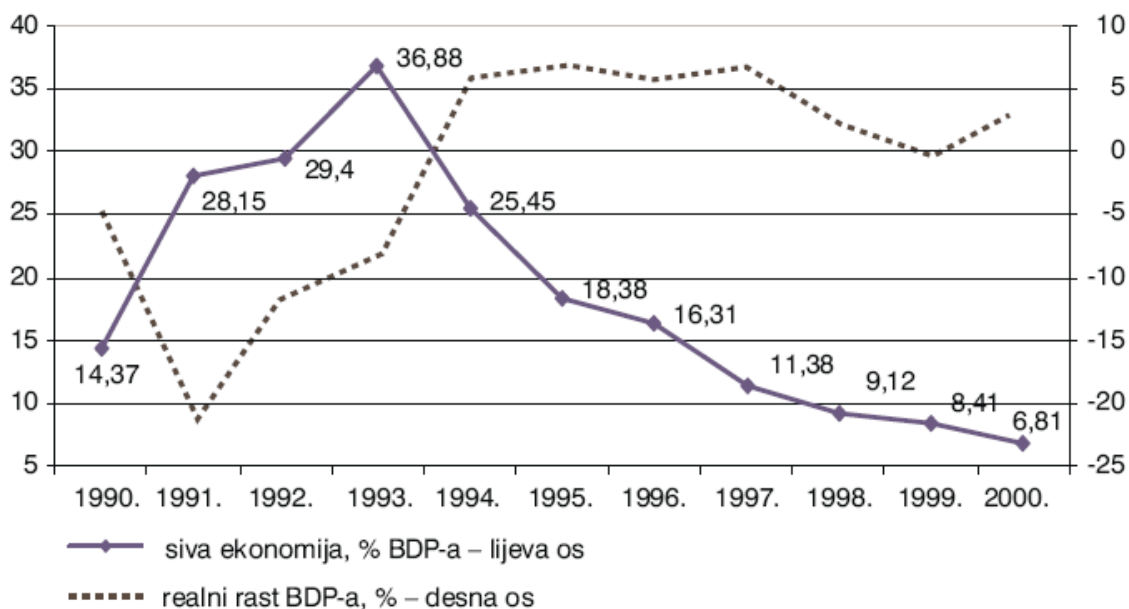
Izvor: <https://novac.jutarnji.hr/novcanik/siva-ekonomija-u-hrvatskoj-raste-a-izbjegavanje-placanja-poreza-najvece-je-ljeti/9199073>, pristupano 04.01.2020.

Postoje različiti načini mjerenja neslužbenog gospodarstva u Hrvatskoj: putem nacionalnih računa, monetarnim metodama, anketama radne snage, poreznom evazijom. Usporedbe rezultata dobivenih korištenjem različitih metoda vrlo su rizične. Iz iskustva se može reći kako mjerenje neslužbenog gospodarstva putem nacionalnih računa, na primjer, uvijek daje relativno niske rezultate, za razliku od monetarnih metoda koje uvijek daju relativno visoke rezultate.

U Hrvatskoj od 1990. do 2000. godine, događaju se znatne promjene statističkog sustava: metodologije istraživanja i samog koncepta. Promjene u kvaliteti i obuhvatu podataka u tom periodu otežavaju mogućnost da sa sigurnošću zaključimo je li naglo smanjenje neslužbenog gospodarstva zaista smanjenje ili je riječ o boljem obuhvaćanju službenog gospodarstva zahvaljujući boljoj statistici nacionalnih računa. Nažalost, teško je utvrditi utjecaj statistike na rezultat, posebno zbog neažurnosti input-output tablica.

Neslužbeno gospodarstvo u razdoblju od 1990. do 1995. godine iznosilo je prosječno 25,4% BDP-a dok se za razdoblje od 1996. do 2000 godine procjenjuje na prosječnih 10,4%. Takvi rezultati djeluju dosta logično jer je u prvom razdoblju bio rat, hiperinflacija, početak tranzicije i reforme, a u drugom razdoblju se dešava stabilizacija te jačanje etičkog i pravnog

sustava. Naravno, treba se zapitati koliko je riječ o stvarnom smanjenju neslužbenog gospodarstva, a koliko o boljem statističkom obuhvatu službenog gospodarstva.

Izvor: Madžarević-Šujster i Mikulić (2002).

Slika 7: Udio neslužbenog gospodarstva u BDP-u (% službenog BDP-a)

Izvor: Madžarević-Šujster i Mikulić (2002.)

Važnije je sprečavati uzroke neslužbenog gospodarstva nego kažnjavati posljedice. Kako bi se smanjilo neslužbeno gospodarstvo, ključna je institucionalna sfera, odnos države i gospodarstva.

Potrebno je poboljšati zakone i propise, jačati neovisnost sudova, poboljšati statistiku, stručnost, učinkovitost i suradnju državnih tijela, treba smanjiti ulogu države, poboljšavati kvalitetu javnog sektora, ustrajati u provođenju reforme mirovinskog sustava te otpočeti reformu zdravstvenog sustava. Treba kontrolirati privatizacijski proces i jačati demokratske oblike kontrole.

6. ZAKLJUČAK

Kroz ovaj rad sagledalo se pitanje neslužbene ekonomije u Hrvatskoj, Europi i svijetu. Osvrnulo se na gospodarski razvoj ali i cjelokupno društvo.

Kroz ljudsku povijest oduvijek su postojali porezi koji su se pokušavali izbjeći. Sve dok postoji sumnja u zloupotrebu javnih prihoda i u bespotrebne rashode, javljat će se porezna evazija.

Kako bi se smanjila i naposljetku suzbila siva ekonomija, potrebno je provesti niz mjera kao što su jačanje pravnog sustava, poticanje kulture plaćanja, poticanje elektroničkog plaćanja, provođenje poticajnih mjera zapošljavanja te ojačati porezni sustav.

Pokušaji suzbijanja sive ekonomije svode se na provođenje triju grupa mjera: mjere koje stimuliraju tržišne sudionike da djeluju u formalnom sektoru, mjere koje će prinuditi tržišne sudionike da djeluju u formalnom sektoru i mjere kojima se kažnjavaju oni koji djeluju u sivoj zoni poslovanja.

Najbolje rješenje u borbi protiv neslužbene ekonomije bilo bi sniziti poreze. Osim snižavanja poreza, postoje još neke mjere koje se mogu napraviti, a to je liberalizacija tržišta i Zakona o radu te ukidanje brojnih nepotrebnih licenci za zanimanja.

U Hrvatskoj se događaju pojedine porezne reforme koje se odnose najviše na mala i srednja poduzeća. Promjene se odnose na porez na dohodak (povećavanje osnovnog osobnog odbitka) i porez na dobit (povećavanje praga ostvarenih prihoda za povećanje poreza).

Budućnost leži u većem povjerenju u vladu i njezine institucije. Potrebno je naglasiti institucionalne smjernice, za Hrvatsku, a to su: potreba daljnje izgradnje ukupne porezne administracije i odnosa s poreznim obveznicima, obrazovanje poreznih službenika kroz posebno usmjerenje visokoškolskog obrazovanja ili daljnja doškolovanja i izgradnja povjerenja u institucionalnu podlogu.

7. POPIS LITERATURE

7.1 Knjige i članci

1. Bejaković, P., (2000), Izbjegavanje i utaja poreza, Rif, god. 46, br. 5.
2. Madžarević – Šujster, S., (2002), Procjena porezne evazije u Hrvatskoj, Financijska teorija i praksa 26 (1), Zagreb
3. Vukšić, Z., (2003), Porezna utaja, Hrvatska pravna revija, god. 3, br. 10.
4. Prebble, R., (2005), Treba li Hrvatska opće pravilo za sprečavanje zakonitog izbjegavanja porezne obveze? Prijedlog promjena važećeg hrvatskog zakonodavstva, Financijska teorija i praksa, god. 29, br. 3.
5. Jelčić, B., (1993), Otpor plaćanju poreza, Financijska praksa, god. 17, br. 1.
6. Franičević, V., (1997), Temeljne značajke neslužbenog gospodarstva. Financijska praksa -21
7. Feige, E. L., (1990.), Defining and estimating underground and informal economies: The new institutional economics approach, World Development,(18), 7.
8. Milić, M., (2014), Fenomen sive ekonomije i njezini pojavnici u privredi Crne Gore, Poslovna izvrsnost Zagreb, God. VIII, br. 1
9. Skorupan, V., (1997), Pravni aspekti neslužbenog gospodarstva : opće značajke kažnjivih ponašanja kao pojava oblika, Financijska praksa,21, Br. 1-2
10. Bićanić, I., Ott, K., (1997), Neslužbeno gospodarstvo u Hrvatskoj: uzroci, veličina i posljedice, Financijska praksa, 21, 5-6
11. Jelčić, B. (2001), Javne financije, Rif, Zagreb.
12. Jelčić, B., Bejaković, P., (2012), Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb
13. Jurković, P., (2002), Javne financije, Masmmedia, Zagreb
14. Tanzi, V., (1998), Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures, IMF Working Paper, Br.1.
15. Kesner-Škreb., M.(1995), Izbjegavanje i utaja poreza, Financijska praksa, 19, Br.3.
16. Kalogjera, N., (1993), Privatizacija, Društvena istraživanja, Zagreb, 3, god.2, br.1.

17. Nikić G., (2004), Gospodarski aspekti pristupa Hrvatske Europskoj uniji, Ekonomski pregled, 55 (3-4).
18. Gregurek, M., (2001), Stupanj i učinci privatizacije u Hrvatskoj, EKONOMSKI PREGLED, 52 (1-2).
19. Petričić, D., (2000), Kriminal u hrvatskoj pretvorbi
20. Friedrich Schneider, (2013), The Shadow Economy in Europe, 2013

7.2 Internetski izvori

1. <https://www.hnb.hr/documents/20182/121543/i-001.pdf/4b3a2341-56d7-4159-a41f-9318318ec87d> (pristupano 13.01.2020.)
2. <https://www.minimax.hr/blog-rad-na-crno> (pristupano 17.01.2020.)
3. <https://www.hzzo.hr/kampanja-stop-rad-u-na-crno-stop-neprijavljenom-radu/> (pristupano 10.01.2020.)
4. <https://novac.jutarnji.hr/novcanik/siva-ekonomija-u-hrvatskoj-raste-a-izbjegavanje-placanja-poreza-najvece-je-ljeti/9199073> (pristupano 04.01.2020.)
5. <https://www.liberal.hr/borba-protiv-sive-ekonomije--silom-ocito-ne-ide--a-da-probamo-srezati-poreze--920> (pristupano 31.02.2020.)
6. <https://repozitorij.vuka.hr/islandora/object/vuka%3A1008/datastream/PDF/view> (pristupano 10.02.2020.)
7. <https://pravosudje.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Antikorupcija/Antikorporacija%20brošura%20za%20web2.pdf> (pristupano 20.08.2020.)

7.3 Popis slika, tablica i grafikona

Slika 1: Carinska uprava – Spriječeno krijumčarenje cigareta	6
Slika 1: Rad na crno	17
Slika 2: Siva ekonomija u Europi 2012.....	18
Slika 3: Razvoj sive ekonomije u Europi	19
Slika 4: Udio sive ekonomije u ukupnom BDP-u po sektorima	20
Slika 5: Udio sive ekonomije u BDP-u odabranih zemalja prema različitim	21
Slika 6: Siva ekonomija u Hrvatskoj	23
	27

8. PRILOZI

ŽIVOTOPIS

OSOBNJE INFORMACIJE

Helena Vojnović

 Franje Malnara, 4.odvojak 40G, 10 000 Zagreb

 +385 99 3699 169

 helena.vojnovic@gmail.com

Spol: Ženski | Datum rođenja: 02.05.1990. | Državljanstvo: Hrvatsko

RADNO ISKUSTVO

- 2014 – danas Radno mjesto: Samostalni računovođa
Infinum d.o.o.
- Sastavljanje izvještaja za vlasnike i tuzemne potrebe
 - Računovodstvo dobavljača, kupaca, plaća, računovodstvo usluga
 - Platni promet i izvještaji
 - Priprema podataka za sastavljanje budžeta
 - Samostalno obavljanje svih poslova prema ugovoru i nalogu rukovoditelja
- 2012 – 2014 Radno mjesto: Voditeljica recepcije
Preskok d.o.o. – fitness centar
Administrativni poslovi i vođenje poslova recepcije fitness centra
- 2010 – 2012 Radno mjesto: Poslovna tajnica
Parting d.o.o. – građevinsko trgovačko društvo
Administrativna podrška uredu
- 2008 – 2010 Radno mjesto: Recepcionerka
Montevideo d.o.o. – Vita fitness & spa centar
Obavljanje administrativnih i uredskih poslova.

OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE

- 2014 – 2020 Poslovna ekonomija i financije,
Veleučilište Baltazar Adam Krčelić

2004 – 2008 Hotelijersko – turistička škola u Zagrebu
Frankopanska 8, 10 000 Zagreb

OSOBNJE VJEŠTINE

Materinski jezik Hrvatski

Ostali jezici	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
Engleski	C1	C1	B1	B1	C1

Stupnjevi: A1/A2: Temeljni korisnik - B1/B2: Samostalni korisnik - C1/C2 Iskusni korisnik
Zajednički europski referentni okvir za jezike

Znanja i vještine iz područja:

- komunikacije s klijentima,
- istraživanja tržišta,
- rad na računalu (napredno),
- administrativnih poslova,
- analiza i izvještavanja

Osobne vještine

- izražene komunikacijske i interpersonalne vještine
- sposobnost timskog rada
- organiziranost
- kreativnost i samoinicijativnost
- fleksibilnost
- odgovornost i pouzdanost

Tehničke sposobnosti Poznavanje rada na računalu (MS Office, Internet)

Zadnji put korišteno: Trenutno

Razina znanja: 5

Godine iskustva: 10

Digitalne vještine

SAMOPROCJENA				
Obrada informacija	Komunikacija	Stvaranje sadržaja	Sigurnost	Rješavanje problema
Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Iskusni korisnik	Iskusni korisnik

Stupnjevi: Temeljni korisnik - Samostalni korisnik - Iskusni korisnik
Digitalne vještine - tablica za samoprocjenu

Vozačka dozvola Kategorija: B
Godine iskustva: 10

IZJAVA

Izjava o akademskoj čestitosti

Ime i prezime studenta: Helena Vojnović

Matični broj studenta: 0248014519

Naslov rada: Siva ekonomija

Svojim potpisom jamčim:

- Da sam jedini/a autor/ica ovog rada.
- Da su svi korišteni izvori, kako objavljeni, tako i neobjavljeni, adekvatno citirani i parafrazirani te popisani u bibliografiji na kraju rada.
- Da ovaj rad ne sadrži dijelove radova predanih na Veleučilište Baltazar Zaprešić ili drugim obrazovnim ustanovama.
- Da je elektronička verzija rada identična onoj tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio nastavnik.

Potpis studenta
